

Л. В. Воронюк

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: канд. філол. наук, доцент І. М. Рудик

Прикметник як засіб метафоричної концептуалізації больових відчуттів у сучасній англійській мові

Біль – це універсальний людський феномен. Розвиток науки і техніки в умовах глобалізованого суспільства сприяє формуванню комплексних підходів до його вивчення. Біль стає предметом багатьох міждисциплінарних досліджень, зокрема в останнє десятиліття зріс інтерес до цього багатогранного явища з позицій лінгвістики. Такий інтерес сприяв формуванню універсального поняття “мова болю” (*pain language*) на позначення всіх вербальних засобів, що служать для вираження та опису болю.

У роботі Девіда Біро “*The Language of Pain*” доведено, що біль – явище різнобічне й багатогранне, яке кожен раз сприймається та описується по-іншому. З огляду на суб’єктивний характер болю, його омовлення супроводжується процесами метафоризації, запозичень понять з інших семантичних полів [1].

Мета представленої статті – висвітлити потенціал прикметника як засобу метафоричного вербального вираження больових відчуттів у сучасній англійській мові. **Матеріалом дослідження** є вибірка з Британського Національного Корпусу.

В англійській мові фактично існує лише три базових лексеми, які у своєму прямому значенні використовуються для позначення болю: *pain*, *hurt* та *ache*. Стилiстично нейтральною та найбільш уживаною серед них є лексична одиниця *pain* як пряма номінація болю. Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English визначає дану лексему як:

- *highly unpleasant physical sensation caused by illness or injury;*
- *mental suffering or distress* [3: 1094].

Усі проаналізовані словники визначають *pain* як відчуття або стан, що супроводжується сильним фізичним або ментальним дискомфортом, має певну локалізацію та ступінь прояву.

Характеризуючи больові відчуття, людина активно використовує прикметники. Простежимо, які семантичні групи прикметників

використовуються для позначення больових відчуттів у сучасній англійській мові.

Перша така група складається з сенсорних прикметників на позначення температури. Для вербального вираження больових відчуттів широко застосовується уся температурна шкала (*hot, fiery, cold, freezing*).

Hot – прикметник, що має набір прямих і переносних значень: ‘гарячий, жаркий; гострий, пряний (про їжу); пристрасний, збуджений, запальний, дратівливий; важкий, напружений, небезпечний (про ситуацію)’.

Уживаючись у сфері болю, *hot* виступає означенням до іменника ***pain***, характеризує больові відчуття, що так чи інакше пов’язані з підвищенням температури, при цьому температура частини тіла, де відчувається біль, може бути справді підвищеною (порівняно з прилеглою ділянкою тіла) або ж лише здаватися людині підвищеною. Напр.:

He groaned, the hot pain of the blow flooding his senses, stunning him.

Прикметник *freezing* має значення ‘морозний, заморожуючий’, позначає біль, що супроводжується відчуттям не лише надзвичайного холоду, а й певного заніміння, заціпеніння. Напр.:

I have had this freezing pain in my right arm and leg for over a week now.

Яскравий приклад метафоризованого епітета знаходимо в словосполученні *fiery ache*. При описі болю прикметник *fiery* використовується для підкреслення інтенсивності болю:

Now, for the first time, he felt the real fiery ache of his arm and his shoulder; but he would not be less nonchalant than his father.

Друга група прикметників, які використовують для опису болю, представлена прикметниками на позначення фізичної форми й параметрів предметів (*sharp, dull, tight, deep, wide*).

Основними значеннями прикметника *dull* є ‘дурний, недалекий’ та ознака, що характеризує форму предметів – ‘не маючий гострих кутів чи країв, тупий’. Саме від останнього значення, очевидно, здійснено перенесення характеристики болю: *dull pain* ‘тупий, приглушений біль’:

There was a dull pain in his lower jaw, from hours of teeth-clenching...

Протилежним за значенням до *dull pain* є *sharp pain* ‘гострий, пронизливий біль’. Прикметник *sharp* також використовується для характеристики форми предметів. Основним його значенням є ‘гострий; такий, що має гострі краї, здатний порізати чи проколоти’. Саме ця ознака прикметника є основою

метафоричного перенесення: *sharp pain* ‘гострий біль’, тобто локалізований біль, що супроводжується відчуттям колоття чи різання, проникання гострого предмета в тіло. Напр.:

*And suddenly **a sharp pain** as if stabbed in the gut.*

Іншим прикметником цієї групи, який уживається для опису болю, є *tight*, що має значення ‘стиснутий, компактний; тісний, тугий; важкий (про ситуацію)’. Це значення переноситься й для опису болю – *tight pain* ‘стискаючий біль’:

*I get **a tight pain** in my chest when I breathe.*

При цьому в ролі суб’єкта болю може виступати як власне людина, яка відчуває біль, так і частина тіла, де біль локалізується. Однак, як свідчать приклади, біль, при якому суб’єктом є людина, концептуалізується як предмет, що дається людині (ніби покарання), а вона, відповідно, його отримує. Біль, суб’єктом якого є частина тіла, концептуалізується як предмет, яким вона (частина тіла) володіє. Напр.:

*When my husband eats food he gets **a tight pain** in his chest.*

*What is it when my stomach has **a tight pain**?*

Deep – прикметник із конвенціональним значенням ‘глибокий, ґрунтовний, заглиблений’. У наступному прикладі прослідковується вживання даної лексеми для характеристики міри прояву болю:

*It was feeling **a deep ache** of loss for something she had never had in the first place.*

Цікаво, що *deep* в позиції означення частіше використовується для характеристики ментального, психологічного або душевного болю. Це бачимо із ряду прикладів:

*Still half dazed by shock, lashed by rage and **a deeper pain** she told herself was grief for Edmund...*

*He worked as hard as ever on her farm, but all the time there was **a deep ache** inside him.*

*Why could a man's voice in the night create **an ache** in a person so deep and so wide that it felt as if it could never be filled?*

Вживання такого метафоризованого епітета дозволяє підкреслити інтимність душевного переживання, його особистий характер.

До третьої групи прикметників на позначення болю відносимо прикметники, які описують риси характеру людини (здебільшого негативні): *cruel, relentless, treacherous*.

Cruel – прикметник, що має значення ‘жорстокий, безжальний, суворий, важкий’. Пройшовши процес метафоризації, цей прикметник починає використовуватися для опису болю – *cruel pain* ‘досл. жорстокий, безжальний біль’, напр.:

Cruel pain in lower right back and abdomen, complexity in urination, etc. are the symptoms of this condition.

Cruel pain може передавати не лише фізичний, але й душевний біль, муки, які не дають людині спокою:

Alone on a holiday and trying to come to terms with his grief, he reflects that “the most cruel pain of all occurred at such moments, when I tried to face the still unacceptable fact that I could never tell her anything again.”

Наступний прикметник *relentless* має значення ‘невблаганний, непохитний, безжальний, завзятий’. При описі болю він вживається для підсилення опису больового відчуття, надання йому найбільшої сили з опорою на те, що біль не припиняється і не втихомирюється:

A relentless ache went on and on, without respite.

Цікавим є приклад вживання прикметника *treacherous* ‘зрадницький, ненадійний, підступний’ для характеристики душевного переживання:

She glared at him, hating the treacherous little ache in her heart at the thought that he might be in league with Harry Martin.

В межах даного контексту виділений прикметник вказує перш за все на те, що біль (або радше легкі переживання) здатні зраджувати людину, тобто виказувати її справжні наміри та стани.

Серед лексем, що метафорично характеризують біль, також реєструємо прикметники *troublesome* ‘такий, що створює проблеми’, *violent* ‘насильницький’, *miserable* ‘нещасний’, *wretched* ‘жалюгідний’. Дані прикметники виступають також епітетами до означуваної лексеми *pain*. Вони наділяють біль специфічно людськими якостями, вказують на характер та інтенсивність болю. Однак вживання зазначених прикметників у цій функції є нерегулярним і реалізується контекстуально.

Отже, серед прикметників, які активно використовуються для створення метафоризованих епітетів при описах больових відчуттів, найчастіше фіксуємо

лексичні одиниці на позначення температури, форми й фізичних параметрів предметів, а також специфічних людських якостей. Перелічені прикметники здатні образно зобразити біль і його прояви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Biro D. The Language of Pain: Finding Words, Compassion and Relief. – New York: WW Norton, 2010. – 256 p.
2. BNC – British National Corpus [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.natcorp.ox.ac.uk> [Дата звернення: 06.12.13].
3. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. [editor A.S. Hornby]. – Oxford University Press, 2010. – 7th edition. – 1716 p.